

ส่วนที่สาม

นโยบายด้านการส่งเสริมและสนับสนุนสิทธิมนุษยชนและ การเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

จากประสบการณ์ในการทำงานของภาคประชาสังคมพบว่า รากเหง้าสำคัญหนึ่งของปัญหาการรับ - ถ่ายทอดเชื้อเอชไอวี เกิดขึ้นมาจาก ความรุนแรงและการกดบังคับทางเพศ ซึ่งมีที่มาจากความไม่เสมอภาคและอำนาจทางเพศที่ไม่เท่าเทียมกัน การไม่เคารพสิทธิทางเพศ สิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ โดยแสดงให้เห็นผ่านรูปแบบต่างๆ อาทิ ความรุนแรงในครอบครัว การบังคับค้าประเวณี การล่วงละเมิดทางเพศ ทั้ง 3 ประเด็นดังกล่าวนี้จึงมีนัยสำคัญต่อการกระทำ ความรุนแรงทางเพศที่สัมพันธ์กับการรับ ถ่ายทอดเชื้อเอชไอวีและปัญหาอื่นๆ ดังนั้นภาคประชาสังคมจึงได้หยิบเอา ตัวกฎหมายบางฉบับที่เกี่ยวข้องกับประเด็นดังกล่าวนี้ขึ้นมาวิเคราะห์

ทั้งนี้ ตัวอย่างกฎหมายที่จะหยิบยกมาวิเคราะห์ในที่นี้มีทั้งกฎหมายที่มีผลบังคับใช้แล้ว เช่น พระราชบัญญัติ(พ.ร.บ.) คุ่มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 พ.ร.บ. ป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ. 2551 และร่างกฎหมายที่มีแนวโน้มที่จะมีการบังคับใช้ได้แก่ (ร่าง) พ.ร.บ. การคุ้มครองการอนามัยเจริญพันธุ์ พ.ศ... และ (ร่าง) พ.ร.บ. ส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ....

พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

พ.ร.บ. นี้ได้สะท้อนถึงวิธีคิดที่เป็นมายาคติภายใต้คำว่า “ครอบครัว” และการเน้นย้ำคุณค่าของครอบครัวเป็นอย่างมาก จนทำให้ผู้ถูกระทำความรุนแรงโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้หญิงและเด็กไม่สามารถมีทางออกจากสถานการณ์การถูกระทำความรุนแรงได้ เพราะการเข้ามาดำเนินคดีกับสามีหรือบิดาของตนเอง อาจทำให้ถูกกล่าวหาว่าเป็นผู้ที่ไม่เห็น “คุณค่า” ของครอบครัวได้ แทนที่ผู้เสียหายจะได้รับการเยียวยาก็อาจกลับกลายเป็นการถูกตำหนิได้ นอกจากนี้ยังมีความพยายามที่จะโกสเกลี้ยเพื่อ “ให้” ให้อยู่ในครอบครัวเป็นสำคัญ โดยไม่ได้คำนึงว่าผู้ถูกระทำความรุนแรงจะรู้สึกเจ็บปวดสักแค่ไหน ที่จะต้องกลับไปเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัวอีกทั้ง ๆ ที่เพิ่งจะออกมาเรียกร้องขอความเป็นธรรม

ดังนั้น อาจกล่าวได้ว่า กฎหมายคุ้มครองผู้ถูกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว 2550 นั้นไม่ได้มุ่งที่จะคุ้มครองผู้ได้รับความรุนแรง แต่มุ่งคุ้มครอง “สถาบันครอบครัว” มากกว่า เพราะตามกฎหมายนี้ยังไม่เห็นการรับรองสิทธิในตัวตนของผู้หญิง หรือผู้ที่ถูกระทำความรุนแรง การคุ้มครองตามกฎหมายนี้เน้นไปในเรื่องครอบครัว “เพื่อให้ครอบครัวเป็นสุข”

หากมองในกรณีของความรุนแรงที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกรณีคดีเชื้อเอชไอวีแล้ว ความรุนแรงในครอบครัวก็อาจส่งผลต่อการติดเชื้อเอชไอวี

ได้ด้วยเช่นกัน เช่น กรณีที่ผู้หญิงไม่สามารถต่อรองที่จะไม่มีเพศสัมพันธ์ หรือเพื่อให้มีเพศสัมพันธ์ที่ปลอดภัยได้

จากการทำงานของมูลนิธิผู้หญิง พบกรณีตัวอย่างที่ผู้หญิงที่ได้รับความรุนแรงจากสามีที่มีเชื้อเอชไอวี โดยที่ฝ่ายหญิงไม่ได้มีเชื้อ ผู้หญิงถูกควบคุมและถูกทรมาน ด้วยความที่ฝ่ายชายกังวลว่าผู้หญิงจะจากไป ทั้งที่จริง ๆ แล้วฝ่ายหญิงนั้นก็ไม่เคยคิดที่จะจากไปเพราะมีลูกด้วยกัน เมื่อทราบว่าสามีมีเชื้อเอชไอวี เธอก็ไปรับบริการตรวจเลือด และพบว่าตนเองยังไม่ได้รับเชื้อเอชไอวีจากสามี แต่ก็ไม่พบว่ามีกระบวนการให้การปรึกษาใด ๆ แก่ผู้หญิง ว่าต้องปฏิบัติตนอย่างไร เพื่อไม่ให้มีการรับเชื้อเอชไอวีจากสามี และไม่มีการสอบถามเพิ่มเติมถึงสถานการณ์ที่ฝ่ายหญิงต้องเผชิญซึ่งอาจเป็นโอกาสเสี่ยงได้ สำหรับฝ่ายชายเองก็ไม่พบว่าจะมีกระบวนการที่จะทำให้ได้มีโอกาสมาเข้าร่วมกลุ่มผู้ติดเชื้อ เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนให้เขาได้เปิดโลกทัศน์ว่าจะสามารถใช้ชีวิตอย่างเป็นสุขต่อไปได้อย่างไร

ทั้งนี้ ในกรณีดังกล่าวนี้อาจวิเคราะห์ได้ว่า การที่ผู้ชายใช้ความรุนแรงนั้นเนื่องจากเกิดความกดดันและไม่มีทางออกเนื่องจากสภาพที่ตนเองทำงานได้บ้างไม่ได้บ้าง กรณีที่เกิดขึ้นนี้นอกจากผู้หญิงต้องตกอยู่ในสภาพการเผชิญกับความรุนแรงในครอบครัวแล้ว อาจจะต้องเสี่ยงจากการได้รับเชื้อเอชไอวีอีกด้วย เพราะไม่มีอำนาจต่อรอง และต้องอยู่ในสภาพที่ยอมจำนน

โอกาสเสี่ยงที่ผู้หญิงจะได้รับความรุนแรงในครอบครัวนั้นเกิดขึ้นได้ทั้งในกรณีที่ตนเองมีและไม่มีเชื้อเอชไอวี ในกรณีที่ไม่มีเชื้อเอชไอวีพบ

ว่าผู้หญิงบางคนอาจถูกไล่ออกจากบ้าน หรือถูกดูหมิ่นดูแคลน ทำร้ายร่างกายและจิตใจ ทั้งนี้ ในสภาพการเช่นนี้ การใช้กฎหมายคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัวเพียงอย่างเดียวคงไม่เพียงพอ อาจจำเป็นต้องมีองค์ประกอบอื่น ๆ ด้วย เพื่อให้สามารถลดความรุนแรงและคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงได้มากขึ้น เช่น การให้การปรึกษาที่ดี การหาทางออกหรือให้ทางเลือกแก่ผู้ถูกระทำ แต่สิ่งเหล่านี้ไม่ถูกรวมเอาไว้ในมาตรการการคุ้มครองตาม พ.ร.บ.นี้

อย่างไรก็ตาม วิธีคิดเรื่องความเป็น “ครอบครัว” เองก็อาจเป็นอีกหนึ่งอุปสรรคในการจัดบริการของสาธารณสุข เช่น ตัวอย่างว่า การให้ผู้ชายใช้ถุงยางอนามัย เมื่อภรรยาบอกว่าสามีไม่ยอมใช้ ก็จบแค่นั้น เพราะไม่สามารถไปดำเนินการใดต่อได้ หรือในการทำงานพบว่า ผู้หญิงได้รับความรุนแรงจากสามี เจ้าหน้าที่ด้านสาธารณสุขเองก็คงไม่สามารถที่จะทำอะไรได้อีกเนื่องจากเกรงการก้าวล่วง “ความเป็นครอบครัว” ของเขา ในกรณีเช่นนี้หากมีการยอมรับได้แล้วให้ปฏิบัติตาม พ.ร.บ.การคุ้มครองผู้ถูกระทำความรุนแรงในครอบครัว เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องสามารถที่จะเข้าไปช่วยเหลือได้ ซึ่งคำว่า “เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง” นี้ควรจะรวมไปถึงเจ้าหน้าที่จัดบริการอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ถูกระทำความรุนแรงฯ เช่น เจ้าหน้าที่สาธารณสุข นักจิตวิทยาและนักสังคมสงเคราะห์ด้วย เป็นต้น

ทั้งนี้ หากเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องนั้นเห็นว่าเรื่องนี้เป็นหนึ่งในหน้าที่ และได้ปรับเปลี่ยนวิธีคิดว่าความรุนแรงในครอบครัวไม่ได้เป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน ก็จะทำให้เจ้าหน้าที่ที่ให้บริการด้านสาธารณสุข

สุขทำงานในเชิงลึกได้มากขึ้นโดยเฉพาะในเรื่องของการบริการให้การปรึกษา อันจะนำไปสู่ความช่วยเหลือและการเยียวยาที่ถูกต้องเหมาะสมต่อไป

ดังนั้น ด้วยจุดอ่อนในหลาย ๆ ประการที่กล่าวมาข้างต้นจึงอาจกล่าวได้ว่า พ.ร.บ. การคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 นั้น จึงเป็นเพียง พ.ร.บ. ที่มีความพยายามจะใช้แนวทางที่ครอบคลุมเพื่อแก้ไขปัญหาความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวและผู้มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิด แต่เนื่องจากกระบวนทัศน์ของกฎหมายไว้อย่างแจ่มชัดว่า “เพื่อดำรงไว้ซึ่งสถานะภาพของการสมรสและความปรองดองในครอบครัว” โดยแนวคิดเรื่องครอบครัวยังเป็นไปในแนวทางอนุรักษ์นิยม พ.ร.บ. ฉบับนี้จึงยังไม่สามารถที่จะจัดการกับอาชญากรรมที่เกิดขึ้นจากความรุนแรงในครอบครัวอันเกิดจากสัมพันธภาพเชิงอำนาจของชายที่อยู่เหนือหญิงได้

ดังนั้น พ.ร.บ. ดังกล่าวจึงยังคงเป็นเพียงเครื่องมือทางกฎหมายในอันที่จะแก้ไขความสัมพันธ์ที่รุนแรงในครอบครัว แต่ไม่ได้เป็นหลักประกันในการสร้างความยุติธรรมและความเสมอภาคระหว่างหญิงชาย และหากมองในมุมที่เกี่ยวข้องกับเอชไอวีแล้ว การที่ไม่ให้ความเสมอภาคทางเพศ ไม่สามารถคุ้มครองผู้ถูกกระทำจากความรุนแรงในครอบครัวได้ก็อาจส่งผลต่อการได้รับ - ถ่ายทอดเชื้อเอชไอวี หรือส่งผลต่อการดูแลรักษาโรคได้เช่นกัน

ทั้งนี้จากที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้นข้อจำกัดที่พบในพ.ร.บ. นี้สามารถสรุปออกมาได้ดังนี้

● พ.ร.บ. ฉบับนี้ไม่ได้ให้ความคุ้มครองแก่ผู้ถูกระทำคามรุนแรงในครอบครัวได้จริง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในกรณีผู้ถูกระทำคามรุนแรงทางเพศ (Sexual Violence) ในบริบทของครอบครัว เนื่องจากมองว่าเรื่องเพศในครอบครัวเป็นเรื่องที่มีหน้าที่ในการจรรโลงความเป็นครอบครัวเอาไว้ เมื่อเกิดการกระทำคามรุนแรงทางเพศขึ้น จึงมองเป็นเรื่องภายในครอบครัว เป็นเรื่องระหว่างพัวเมีย

● ความรุนแรงในครอบครัวที่สะท้อนผ่านความสัมพันธ์แบบพ่อแม่ลูก ที่กระทำคามรุนแรงทางเพศต่อลูกหลาน หรือผู้ที่อยู่ใต้การปกครอง เพราะมองว่าเป็นอบรมสั่งสอน หรือช่วยเหลือลูกหลาน

ในทั้ง 2 กรณีนี้ ไม่เห็นการดำเนินคดีตามกฎหมาย แต่จะเน้นกระบวนการไกล่เกลี่ยยอมความเพื่ออ้างความเป็นครอบครัวเอาไว้ โดยไม่ได้มองความรุนแรงทางเพศในครอบครัว ว่าเป็นเรื่องที่มีที่มาจากความไม่เสมอภาคและอำนาจที่ไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศ และการละเลย/เพิกเฉยกับ “สิทธิทางเพศ” ซึ่งไม่เป็นตามหลักการยกยาร์การ์ต้า ข้อ 1. สิทธิในการใช้สิทธิมนุษยชนที่เป็นสากล ข้อ 2. มนุษย์ทุกคนสมควรได้รับความคุ้มครองสิทธิมนุษยชนอย่างสมบูรณ์โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติจากสาเหตุวิถีทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ ข้อ 3. สิทธิในการรับรองทางกฎหมาย ข้อ 5. สิทธิในหลักประกันของบุคคล และข้อ 6. สิทธิในความเป็นส่วนบุคคล รวมทั้งในคำประกาศสิทธิทางเพศของเครือข่ายสุขภาพผู้หญิงนานาชาติ (HERA)¹ ที่ระบุว่า สิทธิในการใช้ชีวิตด้วยเพศวิถีหนึ่ง ๆ ที่ปราศจาก

1. HERA (Health, Empowerment, Rights, Accountability) เป็นเครือข่ายนานาชาติที่รู้จักกันในฐานะนักกิจกรรมที่ทำงานด้านผู้หญิงและสิทธิมนุษยชนโดยเครือข่ายองค์กรสนับสนุนสุขภาพผู้หญิงนานาชาติเป็นสำนักงานเลขาธิการ HERA ได้ร่วมผลักดันให้มีการประชุมนานาชาติ และติดตามการทำงานให้เป็นไปตามข้อตกลงนานาชาติที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ เช่น ICPD, Beijing Declaration

ความรุนแรง การเลือกปฏิบัติ และการบังคับด้วยกำลัง ภายใต้กรอบการทำงานของความสัมพันธ์ที่มีพื้นฐานบนความเท่าเทียม ความเคารพ และเป็นธรรม

พ.ร.บ. ขาดความละเอียดอ่อนในเรื่องเพศภาวะและเพศวิถี โดยเฉพาะการเคารพสิทธิทางเพศ ที่ใน พ.ร.บ. นี้ให้การคุ้มครองหรือมีการดำเนินคดีในรูปแบบเดียว โดยเน้นเพียงผู้กระทำและผู้ถูกระทำ และได้รับการกำหนดมาตรการความช่วยเหลือแบบเดียวกันโดยมองไม่เห็นถึงผลกระทบที่เกิดขึ้น และไม่ได้คำนึงถึงความแตกต่างทางเพศ เพศภาวะ เพศวิถี ของผู้ที่ถูกระทำความรุนแรงที่มีความแตกต่างกัน

กระบวนการบังคับใช้กฎหมายเบื้องต้นที่การตัดสินใจมักอิงอยู่กับเจ้าพนักงาน เช่นเดียวกับกฎหมายอื่นๆ ที่ มิติหนึ่งของการบังคับใช้กฎหมายเบื้องต้นอิงอยู่กับการใช้ดุลยพินิจและการตีความของเจ้าพนักงาน ทำให้หลายครั้ง หลายกรณีที่เจ้าพนักงานไม่ได้มีความรู้ ความเข้าใจ และความละเอียดอ่อนในเรื่องเพศภาวะ เพศวิถี และเคารพสิทธิทางเพศ ก็จะทำให้กระบวนการใช้กฎหมายขึ้นอยู่กับเจ้าพนักงานที่ขาดความละเอียดอ่อนและเคารพในเรื่องสิทธิทางเพศ และมองว่าตนเองมีหน้าที่ต้องเชิดชูสถาบันครอบครัวเป็นลำดับสำคัญ ก็จะทำให้การบังคับใช้กฎหมาย นำไปสู่การเลือกปฏิบัติได้ ทั้งในส่วนของการเลือกใช้กฎหมาย (ฉบับใด) และการเลือกตีความการกระทำว่าเป็นเรื่องในครอบครัวของพ่อแม่ พี่อแม่ลูก จนนำไปสู่การโน้มนำให้ไกล่เกลี่ย ยอมความในที่สุด ทำให้ผู้ถูกระทำความรุนแรง ถูกกระทำความรุนแรงซ้ำ ๆ ต่อไป

กระบวนการยุติธรรมชั้นศาลที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับขั้นตอนการแจ้งความ คือเน้นยอมความ ท้ายสุดคือ กระบวนการที่ศาลเน้นการไกล่เกลี่ย ยอมความ ตามเหตุผลดังกล่าวข้างต้น ก็แสดงให้เห็นว่าตัวเจตนารมณ์ของกฎหมาย เน้นไปที่การธำรงไว้ซึ่งสถาบันครอบครัวเป็นสำคัญ ทำให้อาจจะเลยการให้ความคุ้มครองผู้ถูกกระทำ ความรุนแรงในครอบครัว ซึ่งแม้จะตีความได้ว่า เป็นกระบวนการที่ดีในแง่ที่ไม่ใช้ความรุนแรงตอบโต้หรือแก้ไขความรุนแรงด้วยการตัดสินลงโทษ ซึ่งอาจมีการพิจารณา ภาคทัณฑ์ ฯลฯ แต่ก็พบว่ากระบวนการติดตามหลังจากการพิจารณาคดีเพื่อนำไปสู่การนำผู้กระทำความรุนแรงไปรับการบำบัดฟื้นฟู เพื่อป้องกันมิให้กลับมากระทำความรุนแรงซ้ำ มักจะไม่เข้มงวด ส่งผลให้เกิดการกระทำความรุนแรงซ้ำ ๆ เกิดขึ้นหลายครั้งตามที่ปรากฏเป็นข่าวในสื่อสารมวลชนเป็นระยะเสมอมา

ขาดมาตรการป้องกันความรุนแรงในครอบครัว ตามหลักการของแนวปฏิบัติที่ดีตามมาตรฐานสากลกำหนดว่า มาตรการทางกฎหมายจะต้องรวมเรื่องการกำหนดวิธีการคุ้มครองและการป้องกันไว้ด้วยกัน กฎหมายไม่ควรจะบรรจุไว้เพียงเรื่องการลงโทษ แต่ต้องสร้างหลักประกันเรื่องการป้องกันโดยมีการณรงค์เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงและการบริการให้ความช่วยเหลือต่างๆ แม้จะได้มีการระบุถึงศูนย์ปฏิบัติการเพื่อป้องกันการกระทำความรุนแรงในครอบครัวไว้ในระเบียบกระทรวงฯ แต่ก็มีได้มีการขยายความถึงขอบเขตอำนาจหน้าที่และองค์ประกอบของศูนย์นี้ไว้อย่างชัดเจน ทั้งที่ศูนย์นี้ควรจะต้องมีบทบาทสำคัญในการรณรงค์ในระดับชุมชน จังหวัดและระดับชาติ

เพื่อระดมการสนับสนุนของผู้เกี่ยวข้องจากทุกภาคส่วนของสังคมและชุมชน

ภาคประชาสังคมให้ความสำคัญกับการเคารพสิทธิของบุคคลที่จะมีอิสรภาพและได้รับการคุ้มครอง เพื่อให้มีเสรีภาพในการกำหนดทางเลือกเรื่องเพศ และมีสิทธิได้รับการคุ้มครองจากการกระทำความรุนแรงและอันตรายต่อทางร่างกาย และจิตใจ ดังนั้นจึงควรมีการรับรองสิทธิของบุคคลที่กำหนดรูปแบบความสัมพันธ์ทางเพศกับคู่ของตนตามที่ตนเองปรารถนา และไม่มีใคร แม้แต่คนในครอบครัว เครือญาติและชุมชน ที่จะเป็นเจ้าของเนื้อตัวร่างกายของผู้อื่น และนำไปใช้ในการล่วงละเมิด ชาย หรือซ้าระหนี่ โดยเป็นอิสระจากการถูกแบ่งแยกกีดกัน การกระทำความรุนแรง การถูกจับกุม คุมขัง นอกจากนี้ รัฐบาล ก็ต้องไม่กระทำการอื่นใด ทั้งทางตรงและทางอ้อม อันจะก่อให้เกิดความรุนแรงต่อสิทธิทางเพศ

ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะเพิ่มเติมต่อ พ.ร.บ นี้ ดังต่อไปนี้

- ควรมีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายฉบับนี้ ทั้งในส่วนที่เป็นเจตนารมณ์ของกฎหมาย ตลอดจนกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย ตั้งแต่เบื้องต้นจนถึงกระบวนการยุติธรรม ให้มีความละเอียดอ่อนในเรื่อง เพศภาวะ เพศวิถี และเคารพสิทธิทางเพศ โดยมุ่งปกป้องคุ้มครองผู้ถูกกระทำความรุนแรง มากกว่ามุ่งเน้นไปที่การอ้างไว้ซึ่งสถาบันครอบครัว แต่ละเลย/เพิกเฉยกับความรุนแรงที่เกิดขึ้นในครอบครัว รวมทั้งการพิจารณาความรุนแรงทางเพศในครอบครัวที่นอก

เห็นจากหญิง ชาย แต่ควรสืบค้นไปถึงความรุนแรงที่เกิดขึ้นกับคนที่มีอัตลักษณ์ทางเพศที่แตกต่างหลากหลายออกไป ความรุนแรงที่พ่อแม่กระทำต่อลูกที่เป็นเกย์ กะเทย คนข้ามเพศ ทั้งด้วยวาจา การหมิ่นแคลน การตีตรา รวมถึงการทำร้ายร่างกาย หรือการกระทำของคนอื่นๆ ในครอบครัวต่อวิถีทางเพศที่ต่างออกไป ความรุนแรงเหล่านี้ต้องได้รับการอธิบายขยายความ และกระตุ้นให้กฎหมายอธิบายอย่างครอบคลุม ผู้ใช้กฎหมาย ผู้ปฏิบัติการ ได้เห็นความรุนแรงเหล่านี้ด้วย เพื่อให้กฎหมายคุ้มครองคนในครอบครัวจากความรุนแรง ได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึงกัน เช่น การกระตุ้นให้คนที่มิเพศสภาพ และวิถีทางเพศที่หลากหลายสามารถเข้าถึงและใช้กฎหมายนี้ได้ด้วย

● ควรกำหนดมาตรการสำหรับการป้องกันความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวและผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด ลงไปใน พ.ร.บ. นี้ด้วย โดยเฉพาะเรื่องการรณรงค์เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อสาธารณะ ที่ทำให้เห็นว่า รัฐได้ตระหนักว่าความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวและผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดไม่ใช่เรื่องส่วนตัวอีกต่อไป และมีความจำเป็นที่ชุมชนต้องเข้าแทรกแซงเพื่อระงับการกระทำความรุนแรงในครอบครัว

ทั้งนี้โดยให้หน่วยงานที่รับผิดชอบต้องมีการรณรงค์ให้เกิดการตระหนักในนโยบายนี้ เพื่อที่จะได้ระดมความร่วมมือจากชุมชนและภาคประชาสังคม ส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนได้จัดตั้งการเฝ้าระวังของชุมชนในการตรวจตราความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวและผู้มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด และแจ้งให้ผู้ถูกกระทำได้ทราบถึงสิทธิ

ทางกฎหมาย ที่รวมถึงการร้องทุกข์กล่าวโทษและการเข้าถึงมาตรการ
บรรเทาทุกข์ โดยที่แม้จะไม่มีบทบัญญัติในพระราชบัญญัตินี้ ที่ระบุ
บทบาทการมีส่วนร่วมของชุมชน แต่ก็สามารถใช้การตีความจากมาตรา
5 และ 6 นี้ได้

● จัดตั้งระบบที่ดีในการติดตามประเมินผลที่มีความร่วมมือจาก
หลายหน่วยงานเพื่อประเมินการปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ ระบบ
การติดตามนี้สามารถที่จะนำมาใช้ในการติดตามสถานการณ์เรื่อง
ความรุนแรงต่อบุคคลในครอบครัวและผู้มีความสัมพันธ์อันใกล้ชิดด้วย
โดยเฉพาะระดับและรูปแบบของความรุนแรงต่อสมาชิกในครอบครัว

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551

พระราชบัญญัติป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ พ.ศ.2551
ได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เมื่อวันที่ 6 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2551 และ
มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2551 เป็นต้นไป โดยยกเลิก
พระราชบัญญัติมาตรการในการป้องกันและปราบปรามการค้าหญิง
และเด็ก พ.ศ. 2540 พ.ร.บ. นี้มีเป้าหมายเพื่อให้การป้องกันและ
ปราบปรามการค้ามนุษย์มีประสิทธิภาพมากขึ้น รวมทั้งมีการจัดตั้ง
กองทุนเพื่อป้องกันและปราบปรามการค้ามนุษย์ การปรับปรุงการ
ช่วยเหลือ และคุ้มครองสวัสดิภาพผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ให้
เหมาะสม และเกิดประโยชน์สูงสุด

จากประสบการณ์ขององค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการช่วยเหลือการค้ามนุษย์นั้นได้พบและเล็งเห็นปัญหาในบางประเด็นที่เกิดขึ้นจาก พ.ร.บ. นี้ในแง่ของการนำไปปฏิบัติ รวมทั้งมีข้อจำกัดบางประการที่อาจส่งผลในกรณีของการนำไปสู่การติดต่อเอชไอวี และหรือการตัดโอกาสการเข้าถึงการดูแลรักษากรณีที่เป็นผู้ที่มีเชื้อเอชไอวี

จากประสบการณ์การทำงานของมูลนิธิผู้หญิง ที่ได้เข้าไปให้ความช่วยเหลือกรณีเด็กสาวชาวลาวที่แต่เดิมเคยทำงานเป็นพนักงานเสิร์ฟอยู่ในร้านอาหารที่จังหวัดหนองคาย แต่ได้ถูกหลอกมาค้าบริการทางเพศที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยแม้นายจ้างจะทำบัตรแรงงานให้เธอก็ถูกบังคับให้ต้องไปทำงานขายบริการแทน และต้องเป็นหนี้้นายจ้างตั้งแต่เริ่มเข้ามาทำงาน และแม้ว่าเธอได้ทำงานจนใช้หนี้จนหมดแล้วเธอก็ได้ถูกขายต่อให้ไปเป็นพนักงานที่อื่นและก็ต้องผูกพันเป็นหนี้ใหม่อีก เป็นอย่างน้อยอยู่ถึง 3 ครั้ง ในตอนที่มูลนิธิ เข้าไปช่วยเหลือ ก็พบว่าเธอมีเชื้อเอชไอวีด้วย

กรณีดังกล่าวนี้ยืนยันได้ชัดเจนว่า เด็กสาวผู้นี้คือเหยื่อการค้ามนุษย์ และเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นกับเธอนั้นก็ทำให้เห็นได้ว่าผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์นั้นอยู่ในภาวะเสี่ยงสูงต่อการได้รับเชื้อเอชไอวี เพราะไม่มีอำนาจต่อรอง นอกจากนั้นหลังจากได้รับเชื้อแล้วก็ไม่สามารถเข้าถึงการดูแลรักษาได้ เพราะถูกควบคุมจากสถานะการเข้าเมืองผิดกฎหมาย

ประเด็นที่พบเพิ่มเติมจากกรณีดังกล่าวที่เป็นข้อจำกัดจาก พ.ร.บ. นี้คือ แม้จะมีเรื่องของการคุ้มครองผู้เสียหายดังที่ได้กล่าวไปแล้วข้างต้น แต่กรณีที่ผู้เสียหายจากการค้ามนุษย์ได้รับเชื้อเอชไอวีนั้น ก็ไม่พบว่า ตาม พ.ร.บ. นี้จะมีมาตรการใดๆ ที่จะให้การคุ้มครองหรือช่วยเหลือ

ทั้งนี้ในมุมมองของภาคประชาสังคมเห็นว่า กรณีดังกล่าวนี้ ผู้เสียหายได้รับเชื้อเอชไอวีในประเทศไทยบนสถานการณ์ที่ผู้เสียหาย นั้นอยู่ภาวะที่ไม่มีทางเลือก ดังนั้น ประเทศไทยควรที่จะมีกระบวนการ เพื่อช่วยเหลือและให้การดูแลรักษา และในกรณีที่จะส่งกลับนั้นก็ต้อง แน่ใจว่ามีระบบรองรับที่ปลายทางทั้งในด้านสังคมและการดูแลรักษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่ต้องรักษาด้วยยาต้านไวรัสต้องมั่นใจว่าผู้เสียหายจะได้รับยาต้านไวรัสอย่างต่อเนื่อง และมีระบบการส่งต่อที่ดี

ในขณะเดียวกัน พ.ร.บ. ดังกล่าวนี้อีกได้สร้างกังวลต่อกลุ่มพนักงาน บริการทางเพศ ซึ่งตัดสินใจเลือกทำงานอาชีพนี้ โดยกลุ่มพนักงาน บริการพบว่า นับตั้งแต่ พ.ร.บ. บังคับและปราบปรามค้ามนุษย์ มีผล บังคับใช้นั้นได้เกิดผลกระทบมากมายต่อกลุ่มตนเอง เนื่องจาก พ.ร.บ. ฉบับนี้ เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจกับเจ้าหน้าที่มากเกินไป เช่น การที่ให้ เจ้าหน้าที่เข้าไปค้นในสถานบริการได้โดยไม่ต้องมีหมายค้นจากศาล²

2. มาตรา 27 เพื่อประโยชน์ในการป้องกันและปราบปรามการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ ให้พนักงาน เจ้าหน้าที่ที่มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้ (1) มีหนังสือเรียกให้บุคคลใดมาให้ถ้อยคำหรือส่งเอกสารหรือพยาน หลักฐาน (2) ตรวจสอบบุคคลที่มีเหตุอันควรเชื่อได้ว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ เมื่อผู้นั้นยินยอม แต่ถ้าผู้นั้นเป็นหญิงจะต้องให้หญิงอื่นเป็นผู้ตรวจ (3) ตรวจสอบยานพาหนะใดๆ ที่มีเหตุ อันควรสงสัยตามสมควรว่ามีพยานหลักฐานหรือบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้า มนุษย์อยู่ในยานพาหนะนั้น (4) เข้าไปในเคหสถานหรือสถานที่ใด ๆ เพื่อตรวจค้น ยึด หรืออายัด เมื่อมีเหตุ อันควรเชื่อได้ว่ามีพยานหลักฐานในการค้ามนุษย์ หรือเพื่อพบและช่วยบุคคลที่ตกเป็นผู้เสียหายจากการกระทำความผิดฐานค้ามนุษย์ และหากเห็นชัดว่าจะเอาหมายค้นมาได้ พยานหลักฐานนั้นอาจถูกโยกย้าย ซ่อนเร้น หรือทำลายไปเสียก่อน หรือบุคคลนั้นอาจถูกประทุษร้าย โยกย้าย หรือซ่อนเร้น

จนหลายครั้งนำไปสู่การใช้อำนาจโดยมิชอบของเจ้าหน้าที่ เช่น การเข้าข่มขู่ว่าจะจับกุมพนักงานที่อยู่ในร้านในข้อหามั่วสุมค้าประเวณี หรือหากพบแรงงานต่างชาติหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมายทำงานอยู่ เจ้าของร้านมักถูกข่มขู่ว่าจะถูกจับในข้อหาค้ามนุษย์ซึ่งมีโทษร้ายแรง ส่วนผู้หญิงที่ทำงานส่วนใหญ่จะถูกจับและส่งกลับทั้งในฐานะเหยื่อการค้ามนุษย์และ/หรือ ในฐานะคนต่างด้าวหลบหนีเข้าเมืองโดยผิดกฎหมาย การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ในลักษณะดังกล่าวยิ่งทำให้บรรดาพนักงานบริการต้องหลบซ่อนตัว ไม่สามารถเข้าถึงบริการที่จำเป็นโดยเฉพาะอย่างยิ่งบริการด้านสาธารณสุข

ภาคประชาสังคมมีข้อเสนอแนะต่อ พ.ร.บ.ฉบับนี้ดังต่อไปนี้

- ในส่วนเจ้าหน้าที่ในระดับปฏิบัติการนั้นควรจะได้รับ การอบรมให้พิจารณาบังคับใช้กฎหมายที่ไม่ได้มุ่งเน้นไปที่การจับกุม คุณขังลงโทษ ผู้ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “ผู้ที่ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ” แต่พิจารณาและบังคับใช้กฎหมายอย่างเข้มงวดไปที่กระบวนการค้าและผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการค้ามนุษย์

- ไม่ควรทำให้กระบวนการบังคับใช้กฎหมาย กลายเป็นอุปสรรคในการเข้าถึงบริการสุขภาพต่าง ๆ รวมทั้งในการบริการด้านการดูแลรักษาเอชไอวี/เอดส์ ของผู้ที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ โดยเฉพาะ “ผู้ที่ถูกบังคับค้าบริการทางเพศ” และไม่พิจารณาว่า “ผู้ที่ถูกบังคับค้าฯ” เป็นผู้ร่วมกระทำความผิดเพื่อให้ผู้ที่ถูกบังคับค้าฯ ได้มีโอกาสในการเข้าถึงบริการป้องกัน ดูแล และรักษาสุขภาพของตนเองได้

● กฎหมายฉบับนี้ควรมุ่งคุ้มครองผู้ที่ตกเป็นเหยื่อการค้ามนุษย์ที่ครอบคลุมทุกเพศ โดยไม่ยึดติดอยู่กับกรอบเพศสรีระที่ระบุเพียง เพศชายและเพศหญิงเท่านั้น

นอกเหนือจากพระราชบัญญัติและกฎหมายต่างๆ ที่ได้มีผลบังคับใช้ตั้งที่ได้กล่าวไปข้างต้น ที่ดูเหมือนว่าเป็นเจตนาที่จะคุ้มครองสิทธิ แต่ทว่าด้วยเหตุผลประการใดก็ตาม ทำให้กฎหมายบางฉบับไม่สามารถคุ้มครองสิทธิทางเพศได้จริง อย่างไรก็ตามจะเห็นว่ารัฐไทยได้พยายามที่จะปรับปรุงและแก้ไขกฎหมายหรือพยายามที่จะออกกฎหมายใหม่ขึ้นมาเพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ในปัจจุบันและสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญหรือพันธกรณีต่างๆ ที่ประเทศไทยได้ให้การรับรองเอาไว้และจำเป็นต้องปฏิบัติ เพื่อที่จะให้แน่ใจว่าสิทธิต่างๆ จะได้รับการคุ้มครองอย่างเสมอภาค

ทั้งนี้ กรณีของสิทธิทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์นี้ กำลังมีร่างกฎหมาย 2 ฉบับที่กำลังอยู่ระหว่างกระบวนการให้สามารถนำมาบังคับใช้เป็นกฎหมาย ได้แก่ ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัยเจริญพันธุ์ พ.ศ.... และ ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ....

ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัยเจริญพันธุ์

หากพิจารณาจากภาพรวมดูเหมือนว่า ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้มีความก้าวหน้าพอสมควรในแง่ของความพยายามที่จะคุ้มครองสิทธิทาง

เพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ จากการนิยามศัพท์ที่ครอบคลุมหลายแง่มุมที่เกี่ยวข้องกับสิทธิทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ และการเลือกใช้คำที่ค่อนข้างระมัดระวัง มีความเป็นบวกมากกว่ากฎหมายอื่นๆ เช่น มีการใช้คำว่า ยุติการตั้งครรภ์ โดยให้ความหมายว่า ทำให้การตั้งครรภ์สิ้นสุดลง ซึ่งไม่ได้เป็นความหมายในเชิงตัดสิน หรือการให้ความหมายคำว่า “ผู้ให้การศึกษา” หมายความว่า “บุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการให้การศึกษาด้านอนามัยการเจริญพันธุ์ โดยตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน” สังเกตว่ามีระบุ “โดยตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน” เอาไว้ด้วย รวมทั้งอาจจะเป็นครั้งแรกที่ได้มีการระบุคำว่าสิทธิทางเพศลงไปอย่างชัดเจน

นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญในเรื่องของสุขภาพทางเพศ พร้อมทั้งยอมรับถึงความหลากหลายของวิถีชีวิตทางเพศ โดยสนับสนุนให้มีบริการที่ตอบสนองต่อความจำเป็นที่แตกต่างกันออกไปของแต่ละกลุ่มคน ดังที่ได้ระบุไว้ในมาตราต่างๆ อาทิ มาตรา 24 25 และ 26

สำหรับในส่วนของการส่งเสริมและสนับสนุน เพศศึกษานั้น ก็นับว่าสอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์บูรณาการเพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเอดส์ระดับชาติ ดังที่กล่าวไว้แล้วข้างต้น ซึ่งหลักสูตรเพศศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการนั้น ได้ใช้หลักสูตรที่พัฒนาร่วมกันโดยกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเนื้อหาที่ค่อนข้างรอบด้าน และใช้เป็นหลักสูตรแกนกลางที่ใช้ทั้งระบบ นอกจากนี้ร่าง พ.ร.บ. ฉบับดังกล่าวนี้เป็นกฎหมายที่กำหนดให้รัฐทำหลายประการ เพื่อให้ประชาชนได้รับบริการที่ดีและช่วยแก้ไขปัญหาที่

เกิดขึ้นในปัจจุบัน กระนั้น ก็ยังมีหลายประเด็นที่ยังเป็นที่น่ากังวลหรือขาดหายไป เช่น

การไม่มีนโยบายการยุติการตั้งครรภ์ให้กับผู้หญิง และ ร่าง พ.ร.บ. นี้ยังเน้นการควบคุมเนื้อตัวร่างกายและจำกัดสิทธิทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์ของผู้หญิงไว้ โดยให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ทางการแพทย์เป็นหลัก ดังที่ระบุไว้ในมาตรา 38 ว่า “การยุติการตั้งครรภ์จะกระทำได้เมื่อจำเป็นต้องกระทำเนื่องจากสุขภาพทางกายหรือจิตใจของผู้หญิงนั้น หรือเมื่อหญิงมีครรภ์เนื่องจากการกระทำความผิดอาญาตามที่บัญญัติไว้ในมาตรา 276 มาตรา 277 มาตรา 282 มาตรา 283 หรือ มาตรา 284 และต้องกระทำโดยผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรม ทั้งนี้ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์ เงื่อนไขและวิธีการที่กำหนดในข้อบังคับแพทยสภาว่าด้วยหลักเกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการยุติการตั้งครรภ์ทางการแพทย์ ตามมาตรา 305 แห่งประมวลกฎหมายอาญา พ.ศ. 2548

แม้ในการนิยามศัพท์นั้นได้ครอบคลุมเพศวิถีที่หลากหลาย แต่ในการจัดระบบบริการสุขภาพกลับเน้นเพียงบริการอนามัยเจริญพันธุ์เพื่อการให้กำเนิด ทำให้กลุ่มคนที่มีเพศวิถีที่หลากหลายหลุดหายไปจากการเข้าถึงบริการอนามัยเจริญพันธุ์ ที่ไม่ได้กล่าวถึงผู้ที่จะผ่าตัดแปลงเพศ/ตบแต่งร่างกายในเรื่องเพศ ซึ่งรัฐต้องดูแลหรือกำหนดมาตรฐานที่จะต้องดูแลให้เหมือนคนอื่นๆ เช่น การให้ฮอร์โมน การผ่าตัดที่ได้มาตรฐาน ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าร่าง พ.ร.บ. คุ้มครองอนามัยเจริญพันธุ์ฉบับนี้ ยังคงมองมิติทางเพศภายใต้กรอบความหมายเพศสัมพันธ์เพื่อ

การสืบทอดเผ่าพันธุ์และเน้นการคุ้มครองอนามัยเจริญพันธุ์ในกลุ่มหญิงชายเป็นหลัก

นอกจากนี้ ข้อจำกัดของร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้อีกประการหนึ่งคือ แม้ตัวร่าง พ.ร.บ. จะมีเนื้อหาที่ไม่ได้เกี่ยวข้องกับสุขภาพเพียงมิติเดียว แต่เกี่ยวข้องกับหลายฝ่ายที่ครอบคลุมมิติทางเพศของบุคคล ทั้งด้านสุขภาพ วัฒนธรรมและสิทธิมนุษยชน แต่การที่เจ้าภาพหรือหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบคือ กระทรวงสาธารณสุขเพียงหน่วยงานเดียวอาจจะทำให้ไม่สามารถบังคับใช้ได้จริงในทางปฏิบัติ ทั้งนี้ ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ ควรจะเป็นการบูรณาการร่วมของทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และต้องสร้างเครือข่ายความร่วมมือในเรื่องของการคุ้มครองสิทธิทางเพศและสิทธิอนามัยเจริญพันธุ์

ร่างพระราชบัญญัติส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ...

สถานะของ ร่าง พ.ร.บ. ฉบับนี้ในปัจจุบัน คือได้ผ่านการพิจารณาของคณะกรรมการกฤษฎีกา วาระที่ 3 ทั้งนี้ในกลุ่มภาคประชาสังคมที่ทำงานด้านผู้หญิงนั้นได้มีข้อกังวลในหลายประเด็น ที่เรียกได้ว่ายังขาดตกบกพร่องอยู่ในบางจุด และได้นำเสนอร่าง พ.ร.บ. เข้าไปเปรียบเทียบเพื่อประกอบการพิจารณา เพื่อให้ ร่าง พ.ร.บ. นี้มีความชัดเจนและให้ความเสมอภาคทางเพศได้มากยิ่งขึ้น รวมทั้งเพื่อให้ทำให้เป็นไปตาม

อนุสัญญาว่าด้วยการขจัดการเลือกปฏิบัติต่อสตรีทุกรูปแบบ (CEDAW) ที่ประเทศได้เป็นประเทศภาคีอยู่

หากพิจารณาถึงเจตนารมณ์หรือความตั้งใจแล้ว การมีร่าง พ.ร.บ. ความเสมอภาคทางเพศฯ ก็นับเป็นอีกหนึ่งความก้าวหน้าในกฎหมายไทย โดยตัวร่าง พ.ร.บ. มีจุดดี แสดงความก้าวหน้าในลักษณะที่หยิบเอาเรื่อง โอกาสและความเท่าเทียมระหว่างเพศขึ้นมาพิจารณา และมีการระบุถึงกลไกที่จะส่งเสริมโอกาสและความเท่าเทียม รวมทั้งการวินิจฉัยการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรมทางเพศ ซึ่งน่าจะเป็นนโยบายและแนวปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาความไม่เสมอภาค เท่าเทียมทางเพศ และส่งเสริมสิทธิทางเพศได้ดี หากแต่ในคำอธิบายเรื่องเพศทั้งหมด ยังคงอิงอยู่กับเพศสรีระทางชีววิทยา (Biological Sex) คือ เพศหญิงและเพศชายเท่านั้น ส่งผลให้การมองการกระทำความรุนแรงทางเพศและส่งเสริมการแก้ไขติดอยู่เพียงในกรอบนั้น ซึ่งควรที่จะมีการพิจารณาขยายกรอบการมองเรื่องเพศที่กว้างขวาง ครอบคลุมทุกเพศ

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ความไม่เท่าเทียมและการเลือกปฏิบัติทางเพศนั้น เป็นปัจจัยที่เพิ่มความเปราะบางต่อโอกาสในการรับถ่ายทอดเชื้อเอชไอวีได้ ดังนั้น หาก ร่าง พ.ร.บ.ฉบับนี้ จะมองเห็นปัญหาเรื่องเพศอื่นๆ ที่นอกเหนือจากเพศสรีระก็จะส่งผลให้ผู้ที่มิใช่เพศวิถีที่แตกต่างออกไปจากเพศสรีระได้รับการคุ้มครองอย่างเท่าเทียมด้วย

หากพิจารณาถึงร่างกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับเพศ ทั้ง 2 ฉบับข้างต้นนี้พบว่า มีบางอย่างที่เหมือนกันคือยังมีจุดอ่อนในการให้ความเสมอ

ภาคทางเพศที่หลากหลายนอกเหนือไปจากหญิงชาย กระนั้นก็สามารถมองได้ว่ารัฐและสังคมไทยได้มีความก้าวหน้าขึ้นในการที่ได้เริ่มความสำคัญกับพันธกรณีว่าด้วยสิทธิของผู้หญิง ทว่ายังไม่มีการพิจารณาสิทธิของเพศอื่นๆ ตาม หลักการยกยอการรดา ซึ่งได้ให้ความหมายเรื่องอัตลักษณ์ทางเพศ วิถีชีวิตทางเพศ ซึ่งก็ถือเป็นสิทธิมนุษยชน

ทั้งนี้ในการจัดทำกฎหมายของประเทศไทยที่เกี่ยวข้องเรื่องสิทธิทางเพศ โดยเฉพาะที่กล่าวมาแล้ว 2 ฉบับข้างต้น ควรตั้งอยู่บนหลักการสิทธิมนุษยชน และเป็นสิทธิทางเพศของทุกเพศ ดังนั้น จึงควรมีการนำร่าง พ.ร.บ. ทั้งสอง มาพิจารณาให้รอบด้านโดยเฉพาะประเด็นสิทธิทางเพศที่หลากหลาย เพื่อให้กฎหมายสามารถใช้เป็นประโยชน์ได้กับทุกเพศ ช่วยยกระดับสิทธิทางเพศของทุกคน

